

Asia Teostaso

Hakija A

Annettu 28.9.1994

Tiivistelmä *Tuulilasin puhdistusväline ja siitä tehdyt rakennepiirustukset eivät saaneet tekijänoikeussuojaa.*

SELOSTUS ASIASTA

A on 3.6.1994 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeussuojasta ja tekijänoikeuden siirtymisestä.

A on saanut lausuntopyynnön kohteena olevan auton tuulilasin puhdistusvälineen suunnittelutyön opiskellessaan B:n Käsi- ja taideteollisessa oppilaitoksessa. Työn rahoittajana on ollut ulkopuolinen taho, joka on tehnyt suunnittelusopimuksen oppilaitoksen kanssa. Esineen tuotepiirustukset A on tehnyt suunnittelusopimuksessa annetun idean ja hahmomallin pohjalta. A:n osuudeksi suunnittelupalkkiosta on sovittu 60 %. Työ on tehty osittain kouluaikana.

A pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa seuraavista kysymyksistä:

1. Täyttääkö hänen suunnittelemansa tuote tekijänoikeudelliset vaatimukset?
2. Onko hänellä tekijänoikeus suunnittelemaansa tuotteeseen ja jos on, niin mikä on oikeuden sisältö?
3. Voiko työn tilaaja antaa tuotteen mallin kokonaan tai osittain kolmannen osapuolen käytettäväksi ilman suunnittelijan lupaa?
4. Voiko tuotteen suunnittelija antaa tuotteen mallin kokonaan tai osittain kolmannen osapuolen käytettäväksi ilman tilaajan lupaa?
5. Vaikuttaako tekijänoikeuksiin se, että työ on tehty osittain koulu aikaan ja oppilaitoksen tiloissa ja välineillä, vai onko lausunto 1989:2 vielä voimassa?

6. Voiko työn tilaaja mallisuojata tuotteen ilman suunnittelijan suostumusta?

7. Jos A:lla on tekijänoikeus tuotteeseen, onko hänellä oikeus jonkinlaiseen tekijänoikeuskorvaukseen?

8. Onko lausuntopyynnön kohteena olevan suunnittelutyön kaltaisiin töihin yleispäteviä ohjeita, vai onko jokainen tapaus sovittava yksilöllisesti?

B:n Käsi- ja taideteollisen oppilaitoksen vastine

B:n Käsi- ja taideteollinen oppilaitos ei ole käyttänyt hyväkseen sille varattua tilaisuutta vastineen antamiseen.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt asian ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Yleistä

Tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Pykälässä mainitaan suojattavina teostyyppinä muun muassa taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet. Pykälän 2 momentin mukaan kirjallisena teoksena pidetään myös selittävää piirustusta, jollainen voi olla esimerkiksi tuotteen mallipiirustus.

Tekijänoikeus voi kohdistua myös tuotteisiin, jotka ovat mallioikeuslain (221/71) mukaan suojattuja. Tekijänoikeuslain 10 §:n mukaan teoksen tekijällä voi olla teokseen tekijänoikeus sen estämättä, että teos on rekisteröity mallina.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote ylittää niin sanottuun teostasoon. Laissa ei määritellä sitä, millaisia ominaisuuksia tuotteelta edellytetään teostasovaatimuksen täyttymiseksi, vaan ratkaisu on tehtävä tapauskohtaisesti. Teostason saavuttaminen edellyttää, että teoksen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen. Omaperäisyydellä ymmärretään sellaista ainutkertaisuutta, että kukaan muu kuin tekijä itsenäisesti työhön ryhtyessään ei olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeussuoja saa myös sellainen teoksen osa, joka on itsenäinen ja omaperäinen.

Tekijänoikeus ei suojaa tuotteen ideoita, aiheita, tietosisältöä tai yksittäisiä tietoja, vaan ainoastaan sitä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu. Siten tuotteen tietoja ja ideoita voi hyödyntää tekijänoikeuden estämättä, kunhan niitä käytetään itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla.

Tekijänoikeussuojan saaminen ei edellytä rekisteröintiä tai muita toimenpiteitä. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli fyysiselle henkilölle. Tekijä voi siirtää lain 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeutensa toiselle, myös juridiselle henkilölle.

Tekijänoikeuteen sisältyy taloudellisia ja moraalisia oikeuksia. Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna.

Oikeuksien siirtyminen

Yleiset säännökset tekijänoikeuden luovutuksesta ovat tekijänoikeuslain 27–29 §:ssä. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutussopimuksissa luovutettavaa oikeutta voidaan rajoittaa esimerkiksi alueellisesti, ajallisesti, määrällisesti tai laadullisesti. Teoskappaleen luovutus ei sisällä tekijänoikeuden luovutusta, ellei toisin ole sovittu.

Tekijänoikeuslaissa ei ole asetettu muotovaatimuksia tekijänoikeuden luovutussopimuksille. Lain mukaan kirjallisten sopimusten lisäksi myös suulliset ja hiljaiseen yhteisymmärrykseen perustuvat eli konkludenttiset sopimukset voivat olla päteviä. Suositeltavaa on tehdä kirjallinen sopimus. Oikeustoimilain kohtuuttomia sopimusehtoja koskevaa sovittelusäännöstä voidaan soveltaa myös tekijänoikeuden luovutussopimuksiin.

Tekijänoikeuden kokonais- tai osittaisluovutus voi olla joko yksinomainen eli eksklusiivinen, tai rinnakkainen, jolloin luovutetaan ainoastaan oikeus käyttää teosta sopimuksen mukaisesti. Eksklusiivinen osittaisluovutus estää tekijää ja muita kuin luovutuksensaajaa käyttämästä teosta luovutetun oikeuden mukaisesti. Rajoitetun käyttöoikeuden luovutuksensaaja saa käyttää teosta hyväkseen sopimuksen mukaisesti, mutta luovutus ei estä tekijää tai muita luovutuksensaajia käyttämästä teosta samalla tavalla ja samaan aikaan.

Tekijänoikeuden luovutuksensaaja ei saa 28 §:n mukaan muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta edelleen, ellei siitä ole nimenomaisesti sovittu. Lupa teoksen muuttamiseen voi olla myös konkludenttinen esimerkiksi tilanteessa, jossa teoskappaleen käyttö edellyttää teoksen muuttamista. Liikkeelle kuuluvan oikeuden saa luovuttaa liikkeen luovutuksen yhteydessä, jolloin luovuttaja jää edelleen vastuuseen sopimuksen täyttämistä.

Taideteollisuuden tuote

Teostasovaatimus vaihtelee teostyypeittäin. Lainvalmistelutöiden (komiteanmietintö 1953:5) mukaan tekijänoikeudella ei suojattaisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan taideteollisuuden ja taidekäsitteiden tuote saisi tekijänoikeussuojaa vain, jos sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisena teoksena. Asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset olisi asetettava verraten korkealle.

Taidekäsitteiden ja taideteollisuuden eli niin sanotun käyttötaitteen tuotteiden teostasovaatimus on käytännössä asetettu varsin korkealle. Oikeuskäytännöstä voidaan mainita esimerkkeinä korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 1932 II 267 (Makuuhuoneen kalusto), KKO 1948 II 464 (Kattovalaisin) ja KKO 1975 II 25 (Sohvakalusto), joissa taideteollisuuden tuotteen ei ole katsottu yltävän teostasoon.

Mallioikeuslain (221/71) mukaisella mallioikeussuojalla suojataan tavallisesti sellaista muotoilua, joka edustaa uutta luomusta, mutta joka ei saavuta sellaista taiteellista tasoa, jota pidetään tekijänoikeussuojan saamisen edellytyksenä (komiteanmietintö 1966: A 13).

Selittävä piirustus

Vaikka piirustusten mukaan valmistettu tuote ei saisikaan tekijänoikeussuojaa, tuotteesta tehdyt selittävät piirustukset voivat olla tekijänoikeudella suojatut, jolloin piirustusten kopiointi on kielletty. Tuotepiirustusten on kuitenkin yllettävä teostasoon. Tällöin edellytetään, että piirustukset ovat niin itsenäisiä ja omaperäisiä, ettei kukaan muu kuin tekijä voisi päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Vailla riittävää omaperäisyyttä olevat tuotepiirustukset, joiden ilmenemismuoto määräytyy pitkälti kuvattavan kohteen ulkoisten seikkojen eikä niinkään tekijän luovan työn perusteella, jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle (esimerkiksi KKO 1988:4).

Vastaukset esitettyihin kysymyksiin

Kysymys 1. Lausuntopyynnön kohteena olevaa esinettä voidaan pitää taideteollisuuden eli niin sanotun käyttötaitteen tuotteena. Jotta tuote saisi tekijänoikeussuojaa, sen on yllettävä teostasoon. Kyseinen auton tuulilasin puhdistusväline on tehty käteen sopivaksi "kahvaksi" muotoillusta muovilevystä, johon on kiinnitetty tekokuituharjas ja teräksinen terä. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnön kohteena oleva auton

tuulilasin puhdistusväline ei osoita sellaista omaperäisyyttä, että sitä voitaisiin pitää tekijänoikeussuojaa saavana taiteellisena teoksena.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo lisäksi, että tuotteesta tehdyt tuotepiirustukset ovat tavanomaisia rakennepiirustuksia vailla riittävää omaperäisyyttä, ja että ne sen vuoksi eivät saa tekijänoikeussuojaa.

Kysymys 2. Kysymykseen suunnittelijan tekijänoikeudesta suunnittelemaansa tuotteeseen ja oikeuden sisällöstä tekijänoikeusneuvosto viittaa lausunnon yleisosaan ja edellisen kysymyksen vastaukseen.

Kysymykset 3 ja 4. Koska kysymyksessä ei ole tekijänoikeudella suojattu teos, tekijänoikeuslain säännökset eivät tule sovellettaviksi mahdolliseen luovutussopimukseen.

Kysymys 5. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1989:2, jossa toisin kuin nyt esillä olevassa tapauksessa on kysymys tekijänoikeudella suojatuista teoksista, ilmaistut periaatteet ovat edelleen voimassa.

Kysymys 6. Tekijänoikeusneuvosto voi antaa lausunnon ainoastaan tekijänoikeuslain ja valokuvain soveltamisesta.

Kysymys 7. Kyseisen tuotteen tekijänoikeudellista suojaa on käsitelty ensimmäisen kysymyksen vastauksessa. Tekijänoikeuslaki ei sisällä säännöksiä tekijänoikeuden luovutusta koskevista korvauksista, vaan yksittäiset korvaukset määritellään luovutus- tai käyttösopimuksissa.

Kysymys 8. Tekijänoikeuden siirtymistä koskevien tulkintaongelmien välttämiseksi olisi suositeltavaa sopia tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1989:2 esitetyllä tavalla tekijän kanssa erikseen kunkin oppilaitoksessa valmistetun teoksen taloudellisesta hyödyntämisestä. (jaosto)